Téglás János

Mozaikok a Baumgarten alapítvány történetéből

3. A második díjkiosztás

AZ ELŐKÉSZÍTÉS

A kuratórium a második díjkiosztást nehéz körülmények között készítette elő. Az egyik zavaró tényező az volt, hogy a tanácsadók három tagja elbizonytalanodott, a testületből való távozását fontolgatta. A kilépések után a csonka testület új személyekkel való kiegészítése a határozathozatal érvényessége miatt sürgős és fontos volt, de sok időt jelentő egyeztetést kívánt. Gondot jelentett az alapítvány anyagi helyzetét érintő „rossz üzleti konjunktúra" is. A Sas utcai ház egyik üzlethelyiségét csak másfél hónap után tudták kiadni a korábbinál alacsonyabb áron, de más bérlemények hasznosításával kapcsolatban is akadtak gondok. Ez a probléma a díjak összegét és számát befolyásolta.[1] Továbbra is nagy nehézséget és fejfájást okozott Babits és Basch számára a segélykérők rohama. A legsúlyosabb csapás azonban 1930. január 18-án a késő délutáni órákban érte a Baumgarten Ferencz Irodalmi Alapítvány kuratóriumát: dr. Klebelsberg Kunó miniszter leiratában élt a „vétó" jogával, közölte, az egyik díj kiadását „nem vehetem tudomásul." – Néhány hónappal később újabb kellemetlen dologgal kellett szembenéznie a kurátoroknak: a legfiatalabb, huszonkilenc éves kitüntetett bejelenti, vissza akarja adni a díját.

A második díjkiosztást megelőző első ülésen, 1929. november 23-án a jelenlevők mély fájdalommal emlékeztek meg a tragikus körülmények között elhunyt Osvát Ernőről. Utódjának kijelölése és szótöbbséggel való megválasztása a testület feladata volt, a kurátoroknak ugyanis ebben a kérdésben nem volt szavazati joguk. A tanácsadó testület új tagja - kis többséggel - dr. Rédey Tivadar, a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárosa lett, aki december 7-én foglalta el helyét a „nyolcak" között.

A testületből Mikes Lajos lépett ki először. Ő az alakulástól kezdve elégedetlen volt a tanácsadók formális hatáskörével, érzékenységét az is sértette, hogy jelöltjei (Fodor József és Révész Béla) 1929-ben nem részesültek elismerésben. Abban reménykedett, hogy 1930-ban megváltozik a helyzet. Az 1929.

Mikes Lajos (1872–1930)

[1]Basch Lóránt – Babits Mihálynak, 1929. szeptember 18. = BAD II. 10–11.

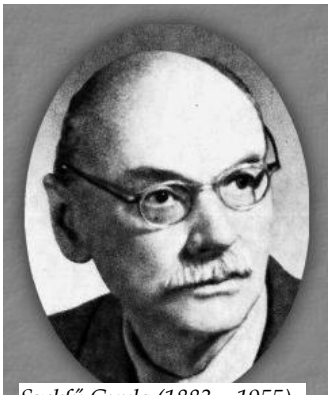
december 7-i ülésen hosszú és részletes írásos előterjesztést adott át az elnöknek, melyben társainak és a két kurátornak külön-külön is felhívta a figyelmét a jelöltjeire. Szerinte Fodor József az első költő, aki az Ady-epigonok után mondanivalójának újszerűségével, modern hangjával és stílusával a magyar lírában új utat nyitott. Az ötvenhárom éves Révész Béla pedig, „hosszú munkásságával bizonyságot tett arról, hogy meg nem alkuvó talentum, aki irodalmi eszközökkel a proletárokért harcol". A díj mindkettőjük számára anyagi biztonságot és a zavartalan alkotómunka lehetőségét is megadná. Több oldalas beadványában kemény szavakkal bírálta az eddigi gyakorlatot: szerinte az alapító az évdíjakat nem „nyugdíjaknak,[…] betegek gyógyítására, vagy haldoklók támogatására" szánta, hanem a fiatal tehetségek megsegítésére.[2] A következő (december 17-i) megbeszélésen még részt vesz, mivel azonban látja, hogy javaslatait nem támogatják (sőt, a beteg Juhász Gyula és az idős Elek Artúr díját meghosszabbítják, a fiatal Erdélyit pedig mellőzik), december 23-án átadja lemondó levelét Ambrus Zoltán elnöknek, majd eltávozik az ülésről. A levél – mely ezen a napon megjelenik a Pesti Naplóban is – a lemondáshoz vezető fent említett okokat nem sorolja fel, csupán azt tudatja, hogy „az idei döntésekkel még formailag sem vagyok hajlandó semmiféle felelősséget vállalni". A Reggeli Újság 1929. december 30-i száma úgy kommentálja az eseményt, hogy „Mikes Lajos lemondása válságba döntötte a Baumgarten Alapítvány kuratóriumát".[3] – Utódjául december 30-án egyhangúan Petrovics Eleket, a Szépművészeti Múzeum igazgatóját választották meg, aki az 1930. február 10-i ülésen jelenik meg először.

Voinovich Géza (1877 – 1952)

Újabb gondot jelentett az, hogy 1930. január 14-én Voinovich Géza levélben szintén bejelenti kilépési tervét Babits Mihálynak és Ambrus Zoltánnak. Legfőbb indoka az, hogy a tanácsadó testület és annak véleménye „egészen fölösleges, mert a szóbajöhető neveket a kuratórium anélkül is ismeri." Sokszor a díjazottak személyéért sem tudja vállalni a felelősséget, mivel köztük több olyan is van, akinek nem ismeri a műveit. Szerinte az elbírálás is következetlenül zajlik, hol a jótékonyság, máskor a tehetség vagy a jelentős munka elvárása a szempont, ezért aztán a kialakult névsor nem arra vall, hogy a pénzzel a legtehetségesebb írókat és a magyar irodalom fejlődését segítik. Látja a hibákat, de az a tapasztalata, hogy a testületnek nincs lehetősége, felhatalmazása arra,

[2] Mikes Lajos – Ambrus Zoltánnak, 1929. december 7. = BAD II. 39–44.
[3] Reggeli Újság 1929. december 30. = BAD II. 61–62.

hogy ezen a gyakorlaton változtasson, és felelősségteljes munkát végezhessen.[4] Arról is tájékoztatja a vezetőket, hogy már korábban elhatározta kiválását, de az első díjkiosztás utáni támadások idején nem akarta megtagadni a közösséget társaival. Ambrus tartóztatása ellenére a kilépés mellett dönt. Feltűnés nélkül akarja elhagyni a testületet, ezért az a kérése, hogy döntését csak „alkalmas időpontban" hozzák nyilvánosságra. A hír azonban tudtán kívül eljutott a sajtóhoz, melyet a Magyar Kultúra a kuratórium elleni támadásra használt fel.[5] – Utódjául Heltai Jenőt választották meg, aki 1930. december 2-án jelent meg először a tanácskozáson.

Szekfű Gyula (1883 – 1955)

Szekfű Gyula pedig már 1929 februárjában el akarja hagyni a testületet,[6] ezt mindkét kurátor pótolhatatlan veszteségnek, nyilvánosságra kerülését pedig az alapítvány szempontjából károsnak tartaná. Basch és Babits is megpróbálja maradásra bírni. Az irodalmi kurátor február 23-i levelében[7] arra kéri őt, hogy a következő találkozásukon beszéljék ezt meg, addig függessze fel a lemondással kapcsolatos terveit. Sikerülhetett őt szándékától eltéríteni, mert csak négy év múlva válik meg végleg a „nyolcak"-tól, 1933. december 27-én kelt levelében „halmozódó teendői miatt" búcsúzik el az alapítványtól.[8] Basch – a zugligeti szanatóriumban pihenő társa nevében is – megkísérli visszatartani, de ezúttal sikertelenül. [9] A távozások hátterében elsősorban, kimondva kimondatlanul, a tekintélyes tudósokból, kritikusokból álló testület korlátozott jogkörével való elégedetlenség húzódhatott meg, nem érezték, hogy hasznos, értékes munkát végeznek.

Az 1930-as díjkiosztás ügyeivel már novemberben elkezdtek foglalkozni a döntéshozók, és öt ülésen[10] (november 23., december 7., 17., 23., 30.) tárgyalták meg a feladatokat: a tanácsadó testület tagságának kiegészítésével járó tennivalókat, valamint a jelöléseket. Ezúttal huszonhárom díjra és nagyobb segélyre javasolt személy közül kellett kiválasztani a kitüntetendő írókat.[11] Basch Lóránt már az első összejövetelen

---

[4] Voinovich Géza levelei Ambrus Zoltánnak és Babits Mihálynak = BAD II. 700–71.
[5] *A Baumgarten-alapítvány, mint családiköri jutalom*, 1930. I. = BAD II. 127–128.
[6] Basch Lóránt – Babits Mihálynak, OSZK Fond III/235/29. = BAD I. 544.
[7] *Babits Mihály levelezése 1927–1929.* Sajtó alá rendezte Sebők Melinda és Sipos Lajos. Magyar Napló Kiadó. Megjelenés előtt. 324–325.
[8] Szekfű Gyula – Basch Lórántnak, OSZK Fond III/1199. = BAD II. 395.
[9] BAD II. 396–397.
[10] Az ülések jegyzőkönyvei: OSZK Fond 145 = BAD II. 36–39; 46–49; 55–56; 58–60.
[11] Elek Artúr, Erdélyi József, Dánielné Lengyel Laura, Fodor József, Fülep Lajos, Füst Milán, Illyés Gyula, Juhász Gyula, Németh László, Palágyi Lajos, Pap Károly, Révész Béla, Salgó Ernő, Sárközi György, Schoen Arnold, Szabó Lőrinc, Szabó Mária, Szerb Antal, Szini Gyula, Tamási Áron, Terescsényi György, Tersánszky Józsi Jenő és Várkonyi Nándor.

közli, hogy a várható bérveszteségekre való tekintettel ebben az évben csak nyolc 4000 pengős évdíjat kívánnak kiosztani. A december 17-i ülésen Babits – a „nyolcak" előző tanácskozásán elhangzott részletes javaslatainak a megfontolása után – bejelenti, hogy a kurátorok egyhangú határozata alapján Elek Artúr és Juhász Gyula évdíját két évvel, Tamási Áron és Tersánszky Józsi Jenő évdíját pedig egy évvel meghosszabbítják. A tanácsadó testület tagjai közül ebben az évben nem díjaznak senkit: a két 1929-ben kitüntetett közül Osvát Ernő meghalt, Schöpflin Aladár pedig december 9-i levelében bejelentette, hogy évdíjának esetleges meghosszabbítását nem fogadja el. Az irodalmi kurátor a december 23-i megbeszélésen közli még, hogy dr. Németh László irodalmi kritikusnak, Krúdy Gyulának és a fiatal Pap Károly írónak is díjat akarnak adni. A tanácsadó testület által javasolt két kritikus dr. Fülep Lajos és dr. Salgó Ernő ügyében a kurátorok nem tudtak megegyezni, ezért a testület döntését kérik. A szavazás eredményeként dr. Fülep Lajos filozófiai író és kritikus került fel a díjazottak listájára. Az alapítvány jövedelmeinek újabb számbavétele után december 30-án kiderült, hogy még egy díj kiadható, ezt a kuratórium dr. Tóth Aladár esztétikusnak és zenekritikusnak ítéli.

A december 23-i ülés után kitudódott, hogy az egyik jelöltet különböző vádakkal illették. Basch Lóránt szerint a tagságáról lemondott, sértett és az alapítvány tevékenységével elégedetlen Mikes Lajos karácsony napjaiban találkozót kért Babitstól, ezen arra figyelmeztette a kurátort, hogy a díjazásra kijelölt egyik író „kommunista bűncselekmények miatt 1919-ben el volt ítélve." A költő azonnal értesíthette Basch Lórántot és – Török Sophie naptára szerint – december 26-án a Reviczky utcai lakásban találkoztak Pap Károllyal, aki valószínűleg az ügyével foglalkozó bírósági iratokat is magával vitte. Ezután került sor december 30-án, a díjkiosztás előtti utolsó tervezett ülésre, mely eredetileg a kilencedik személy (Tóth Aladár) kijelölésével és a testület ügyrendjével foglalkozott volna, de végül kénytelen volt egy fontosabb és igen kényes dolgot, Pap Károly díjazásának kérdését újra megvizsgálni, a korábbi döntést még egyszer átgondolni.

Babits a december 30-i csonka testületi értekezleten (a két kurátor mellett hat tag van jelen) ismerteti a kellemetlen ügy hátterét. Pap Károly tizennyolc évesen az iskolapadból bevonult katonának, megjárta az olasz frontot, és több kitüntetést kapott. A fiatal tüzértiszt 1918-ban a forradalom mellé állt, a tanácsköztársaság idején pedig belépett a vörös hadseregbe. Murakeresztúron teljesített szolgálatot, a Szapáry kastélyban volt a szállásuk. Itt a jószágigazgató által felkínált borból társaival együtt

fogyasztott. A kommün bukása után egy ideig bujdosott, majd elfogása után hadbíróság elé állították, és garázdaság vádjával Szombathelyen két évre elítélték, de három hónappal később, fiatal korára való tekintettel amnesztiában részesítették. Szabadulása után rövid időre Bécsbe emigrált, hazatérése után különböző helyeken dolgozott, de sok munkája ellenére nagy szegénységben élt.

Közben irodalommal kezdett foglalkozni, írásaira Az Est-lapoknál Mikes Lajos, a Nyugatban pedig Osvát Ernő is felfigyelt. 1926-ban mutatkozott be a folyóiratban, a következő esztendőben *A harmónium* című munkáját a Nyugat novellapályázatán díjjal tüntették ki. A Baumgarten Alapítvány is érdeklődéssel kísérte irodalmi tevékenységét, anyagi gondjait pedig már 1928-ban és a következő évben is segéllyel próbálta enyhíteni. A tanácsadó testület 1929. december 7-i ülésén Ambrus Zoltán elnök díjra javasolja. Mikes Lajos úgy látja, hogy Pap Károly, a fiatal „álmodozó, forrongó író", aki „egy pár szép, hosszabb novellájával feltűnést és jogos várakozást keltett", megérdemli a támogatást, ő azonban nem díjra, csak nagyobb segélyre ajánlja. Babits Ambrus Zoltán véleménye alapján dönt a harminckét éves Pap Károlyt díjazásáról.

A december 30-i döntő tanácskozáson Babits védelembe veszi a fiatal írót, a szociális missziótársulat amnesztia határozata alapján megállapítja, hogy Pap Károly tíz évvel ezelőtt fiatalos meggondolatlanságból keveredett bajba, nem volt meggyőződéses kommunista. Mivel írói munkássága magas erkölcsi felfogásról tesz tanúságot, ezért – a jegyzőkönyv szavaival - „a kuratórium korábbi döntésének megváltoztatására alapot és semminő indokot nem lát fennforogni arra, hogy Pap Károly az alapító oklevél értelmében évdíjban részesíthető ne legyen." Babits Mihály tájékoztatását követően Ambrus Zoltán elnök, Voinovich Géza, Szekfű Gyula és Réti István hozzászólásában helyesli és támogatja a kurátorok döntését, de a testület többi tagja is teljes egészében magáévá teszi a vezetőség álláspontját. A tanácsadó testület *egyhangú határozata* alapján a kilenc nevet (köztük Pap Károlyét is) tartalmazó jegyzéket – hozzá csatolva az erről az ülésről készült két oldalas jegyzőkönyvet is – felterjeszti a főfelügyeleti hatósághoz.

Különös, hogy Pap Károly előéletével kapcsolatos dolgokról a sajtó nem szerzett információkat. Általában kevés adat szivárgott ki a testületi megbeszélésekről, a szenzációt elsősorban Mikes Lajos tanácsadó kilépése jelentette, vele foglalkoztak a legtöbbet. Az első, nevet nem említő vészjósló hír csak 1930. január 10-én látott napvilágot az Új Nemzedékben. A lap újságírója annyi bizonyosat tud, hogy Juhász Gyula, Elek Artúr, Tamási Áron, Tersánszky Józsi Jenő és Krúdy Gyula a jelöltek

között szerepel, de ezt kiegészíti azzal a gyanút keltő híreszteléssel, hogy „Több olyan név is került forgalomba, amely forradalmi irányzatokkal van összeköttetésben, de ezek a kombinációk megdőlnek már csak a kultuszminisztérium felügyeleti jogánál fogva is.”[12]

A DÍJKIOSZTÁS: 1930. január 18.

Az idei Baumgarten-díjasok

Elek Artúr | Juhász Gyula | Tamási Áron | Tersánszky Józsi Jenő

Fülep Lajos | Krúdy Gyula | Dr. Németh László | Pap Károly | Dr. Tóth Aladár

Kilenc író kapott az idén Baumgarten-díjat

Az Est 1930. január 19.

A kurátorok karácsony óta számítanak a főhatóság kifogásaira, ellenzésére. A minisztérium sincs könnyű helyzetben, sürgeti az idő. Mivel a kuratórium csak december 30-án küldte be a felterjesztést, ezért harminc helyett kevesebb, mint húsz nap alatt kellett eldönteni, hogy a jelöltek között van-e olyan személy, „aki nemzetellenes tendenciát követ”, és „akinek működése a közrendre vagy közerkölcsökre kétségtelen veszélyt jelent.” Babits Mihály és Basch Lóránt két alkalommal is (január 13-án és 18-án) jár a minisztériumban. Megpróbálják elfogadtatni a tanácsadó testület által is jóváhagyott álláspontjukat, kísérletet tesznek az ellentétek tompítására, tárgyalnak, egyeztetnek. A véleménykülönbséget azonban nem sikerül csökkenteni. A minisztérium is abban bízhatott, hogy békésen rendeződik az ügy, a kuratórium megváltoztatja a névsort, és nem kell az *Alapító oklevél* 28. §-ában szereplő, a közvéleményben esetleg visszatetszést keltő „megsemmisítési” jogával élnie. Mivel mindkét fél ragaszkodott az álláspontjához, a főhatóság végül némi kapkodás után döntött: megakadályozza a díj kiadását. Január 18-án délelőtt szóban közölhetik kurátorokkal a határozatot: Pap Károly díjazásához nem járulnak hozzá. A miniszter alább közölt hivatalos értesítését a „vétó”-ról[13] – a sajtó szerint - csak az ünnepély előtti órákban kézbesítik az alapítványnak.

M. kir. vallás- és közoktatásügyi minisztertől.
1070-5-2/1930. szám.

X.

A Baumgarten Ferencz Irodalmi Alapítvány kuratóriumának az 1930. évre szóló évdíjak odaítélése tárgyában 1929. évi december hó 30.-án hozott

[12] *Ezidén is baloldali meglepetéseket ígér a Baumgarten-alapítvány kiosztása,* Új Nemzedék 1930. január 10. = BAD II. 65–67.
[13] OSZK Fond. 145/6/1. = BAD II. 77–78.

határozatát abban a részében amellyel az egyik évdíjat Pap Károly írónak ítélte oda, nem vehetem tudomásul.

A tanácsadó testület üléséről bemutatott jegyzőkönyvből ugyanis tényként állapítható meg, hogy nevezett író a kommunizmus alatti magatartása, nevezetesen bűntettnek minősített cselekménye miatt börtönbüntetésre ítéltetett és ezért nevezettnél nem láthatom fennforogni azokat a magas szempontokat, amelyek az alapítónak az alapítólevél 4. §-ában megjelölt szándéka szerint a jutalmazandó írók kiválasztásánál figyelembe veendők.

A határozat egyéb része ellen nem kívánok észrevételt tenni. Azonban ezúttal is felkérem a kuratóriumot egyrészt arra, hogy az alapítólevélnek a tudományos írók évdíjban részesítésére vonatkozó rendelkezését kellő és az eddiginél nagyobb figyelemben részesítse, másrészt pedig, hogy a jövőben az évdíjakat odaítélő határozatot oly időben terjessze fel, hogy a döntésre az alapítólevél által biztosított 30 nap rendelkezésemre álljon.

Budapest, 1930. évi január hó 18.
dr. Klebelsberg Kunó s.k.

A Baumgarten Ferencz Irodalmi Alapítvány kuratóriumának,

Budapest

Az újságok is határozatlanok és tájékozatlanok, talán azért, mert a hétvégi korai lapzárta miatt nem tudják kivárni a késő délutáni órákban hivatalossá vált hiteles névsor kihirdetését. Január 19-én vasárnap egyes sajtótermékek (Magyarország, Az Est, Esti Kurír, 8 Órai Újság) kilenc, mások (Pesti Napló, Budapesti Hírlap, Pester Lloyd, Nemzeti Újság) nyolc díjazottról adnak hírt. Az Est közli a kilenc „díjazott" író tablóját is, az Újság pedig először kilenc írót sorol fel, majd a rövid hír után három soros helyreigazítást, későbbi értesülést tesz közzé: a kultuszminisztérium nem járult hozzá az „egyik író" kitüntetéséhez.

A sok bizonytalanság, a reménykedő várakozás rányomta bélyegét a díjkiosztó ünnepség szervezésére is. Szombat este fél hét órára csak a kitüntetetteket hívták meg a Sas utcai székházba. A zártkörű rendezvényen nem jelent meg Pap Károly, akit az utolsó pillanatban a töröltek névsorból, továbbá betegsége miatt Juhász Gyula, Krúdy Gyula és Fülep Lajos, valamint a rendkívüli segélyben részesített Schoen Arnold és Várkonyi Nándor. A feszült hangulatú ünnepély rendkívül szerény volt: Basch az alapítóról emlékezett meg, Babits is csak röviden beszélt, elmondta, hogy a lábadozó Krúdy díját már délelőtt átadta a feleségének, azután felolvasta a távol lévő Juhász Gyula édesanyjának és Fülep Lajosnak a köszönő levelét, majd átnyújtotta a díjakról szóló értesítést Elek Artúrnak, Németh Lászlónak, Tamási Áronnak, Tersánszky Józsi

Jenőnek és Tóth Aladárnak. (A díjazottak életkorának átlaga most alacsonyabb lett: 41 év. Az írók közül egy 30, kettő 40, három 50, kettő 60 év alatti volt. Mind a nyolcan publikáltak a Nyugatban is.) A bankettet este 9 órakor tartották a József nádor téri Blumenstöckli étteremben.

A PAP KÁROLY ÜGY

Pap Károly (1897 – 1945)

A sajtó a díjkiosztás után kezdett részletesen foglalkozni Pap Károly sorsával. A Magyar Hírlap és az Újság hosszú interjút készített vele, több lap[14] pedig megértéssel részletezte a díj visszavonásához vezető életpályát, és értetlenkedve fogadta a kultusztárca döntését. A pozsonyi A Reggel elismeréssel nyugtázza, hogy a „tanácsadó testület túltette magát az író múltjának ezen a sötét foltján" és ragaszkodott a díjazásához, de megértette őket azért is, mert teljesítették a minisztérium utasítását. A Magyar Hírlap felháborítónak tartja, hogy a tíz évvel ezelőtti jogbotlás ügyében a főhatóság nem a bűnbocsánat, hanem az elévülhetetlenség álláspontjára helyezkedik. Mégis abban reménykedik, hogy a miniszter megváltoztatja döntését, és visszaadja a fiatal írónak a megélhetését biztosító díjat. Az Újság szerint a kultusztárca egy olyan íróra csapott le, aki „jót írt és egy pohár rossz bort ivott". Tíz évvel korábbi vétségét pedig már el lehet felejteni, mert ma az ő hibáinál nagyobb bűnökkel is be lehet jutni a Kisfaludy Társaságba. Az elkövetkezendő éveket elég komoran látja a lap, még az is elképzelhető szerinte, hogy a rendőrség nyilvántartó osztálya szoros kapcsolatban lesz a kultuszminisztériummal, s a közeljövőben már nem az író művét vizsgálják majd, hanem a priuszát, hogy árthassanak neki.

Az alapítvány működésével elégedetlen Magyar Kultúra viszont törvényszerűnek tartja, hogy a szűk csoport érdekeit szem előtt tartó tanácsadó testület az idén is gondoskodott új hibáról. Ezúttal azt a Pap Károlyt terjesztették fel díjra, akinek múltjában kommunista foltokat fedeztek fel. Megdicséri ellenben a kultuszminisztériumot, mert élt a felügyeleti jogának gyakorlásával, és ezzel megakadályozta ezt a „szűk körű", az egyetemes magyar irodalom érdekeit figyelmen kívül hagyó társaságot, hogy elhatárolódjon „a magyar gondolat közösségétől".[15]

---

[14] *Miért nem osztották ki a kilencedik Baumgarten-díjat?* A Reggel 1930. január 21. = BAD II. 102–103.; *A Baumgarten-hagyaték és Pap Károly ügye*, Magyar Hírlap 1930. január 21. = BAD II. 104–105.; *Az író priusza*, Magyar Hírlap 1930. január 19. = BAD II. 105–107.

[15] *A Baumgarten-alapítvány, mint családiköri jutalom*, Magyar Kultúra 1930. I. = BAD II. 127–128.

A kuratórium a tanácsadó testület február 10-én tartott ülésén foglalkozik részletesen a miniszteri leirattal[16] és válaszol a főhatóság észrevételeire. Lényegében – annak ellenére, hogy az utasításban foglaltakat végrehajtotta – kitart korábbi álláspontja mellett, indokolatlannak tartja Pap Károly díjának megvonását. Megerősíti, hogy az alapítvány „nemes céljaival" összeegyeztethetetlen, hogy egy fiatal írót – tíz évvel az elkövetett cselekményei és büntetésének letöltése, illetve elengedése után – másodszor is elmarasztalják, megfosszák őt „egy jótékonysági jelleggel is bíró irodalmi díj" átvételétől. Ezzel lehetetlenné teszik számárak az anyagi gondoktól mentes alkotó munkát. Ezt azért is méltánytalannak tartják, mert Pap Károly írásai minden politikai iránytól mentesek és a társadalomra veszélyes nézeteket nem tartalmaznak. Babits egy akkor kiadatlan nyilatkozatában hangsúlyozza, „hogy mi, kurátorok e döntésért magunk is teljes mértékben vállaltuk és vállaljuk ma is a felelősséget."[17] A kuratórium következetes álláspontját a tanácsadó testület is egyhangúlag támogatja, helyesli. A vezetőség válaszában azonban megígéri, a jövőben ügyel arra, hogy „az alapítvány szigorúan az alapító intenciói szerint, az alapító oklevél rendelkezéseinek megfelelően teljesítse feladatait, és hogy a közérdekből gyakorolható főfelügyeleti jog címén beavatkozás szüksége fel ne merüljön."

A minisztériummal való további tárgyalásnak csak egyetlen eredménye lett: Gévay-Wolff Nándor államtitkár szóban hozzájárult ahhoz, hogy az évdíj ügyében hozott nemleges döntés ellenére Pap Károly segélyezésének nincs akadálya, de ennek nagysága nem érheti el az évdíj összegét. A kuratórium ezért 2000 pengő segélyt utalt ki a károsultnak.[18]

Pap Károly a következő években (1931-ben és 1933-ban) még több alkalommal kap segélyt, de amikor Schöpflin Aladár 1938-ra ismét díjra javasolja őt, akkor a kuratórium már aggályosnak tartja a felvetést. Hegedüs Lóránt elnök és Fenyő Miksa is úgy látja, hogy kockázatos dolog vállalni a minisztériummal való újabb összeütközést.[19] Nagyobb segélyben azért sem ajánlatos részesíteni, mert Babits szerint a főhatóság megváltoztathatta véleményét, felrúgta a korábbi megegyezést, és Pap Károly vétóját már úgy értelmezik, hogy aki „évdíjat nem kaphat, az segélyt sem."[20]

Még nem zárult le teljesen a Pap Károly ügy, amikor újabb problémával került szembe a kuratórium. 1930. május 8-án Németh László

---

[16] *Válasz a miniszteri leiratra*, OSZK Fond 145/6/1. = BAD II. 132–36.
[17] *Nyilatkozat a Pap Károlynak ítélt Baumgarten-díj ügyében*, OSZK Fond III/1811. = BAD II. 121–122.
[18] *Jegyzőkönyv a tanácsadó testület november 25-i üléséről*, OSZK Fond 145/6/2. = BAD II. 181–184.
[19] *Jegyzőkönyv a tanácsadó testület 1937. december 2-i üléséről* = BAD III. 176–177.
[20] *Babits Mihály Beszélgetőfüzetei* I–II. A szöveget gondozta, a bev. és a jegyzeteket írta Belia György. Szépirodalmi Könyvkiadó, Bp., 1980. (A továbbiakban Beszélgetőfüzetek) I. 671.

Babits Mihálynak írott levelében bejelenti, hogy a Baumgarten-díj évi részleteit nem veszi fel.

NÉMETH LÁSZLÓ „MEGBOKROSODÁSA"

Németh László (1901 – 1975)

Németh László 1925-től rendszeresen publikált Nyugatban, a *Horváthné meghal* című írása ebben az évben a folyóirat novella-pályázatán első díjat nyert. Évekig a Nyugat egyik vezető kritikusa volt. Babits is a barátságába fogadta, 1929 tavaszától 1932 márciusáig sokszor megfordult a Reviczky, illetve az Attila utcai lakásában. A költő-kurátor néhány kötetéről írt kritikáját a Protestáns Szemle, a Napkelet és az Erdélyi Szemle közölte.

A tanácsadó testület tagjai figyelemmel kísérték életét és irodalmi munkásságát. Már az első díjkiosztást előkészítő üléseken Szekfű Gyula és Thienemann Tivadar támogatásra ajánlja őt. 1929 nyarán pedig Schöpflin Aladár a „túl önérzetes" fiatalember helyett arra kéri Babitsot, hogy adjanak segélyt neki, a legkiválóbb tehetségek egyikének, mert anyagi és egészségügyi gondjai vannak. Nincs állása, fogorvosi praxisát nem tudja folytatni, tüdőbetegsége pedig szanatóriumi pihenést, kezelést igényelne.[21] Az alapítvány június 7-én 600 pengő segélyt utalt ki neki tátrai nyaralás céljára. A segély átvétele után azonban annyira „égeti a pénz", hogy szabadulni akar tőle. Az is zavarja, hogy az 1929. május 30-án elhunyt Harsányi Kálmánnak szánt összeg egy részét kapta meg. Ezért már két hónap múlva arra kéri Basch Lórántot, juttassa vissza az alapítvány pénztárába a 600 pengőt, de úgy, hogy Babits ne tudja meg, mert nem akarja őt megbántani.[22]

A segély átvétele, majd visszautasítása után érthető, hogy 1929 késő őszén Basch Lóránt – Németh László emlékezete szerint „néhány héttel Osvát Ernő halála [1929. október 28.] után"[23] – megkérdezi őt, elfogadja-e a Baumgarten-díjat, ha a kuratórium neki ítéli. A huszonkilenc éves kri-

---

[21] Schöpflin Aladár – Babits Mihálynak, OSZK Fond III/1115/23. = BAD I. 629–620.
[22]Németh László – Basch Lórántnak = BAD II. 7–8.
[23] Németh László: *Homályból homályba* I – II. Magvető és Szépirodalmi Könyvkiadó, Bp. 1977. (A továbbiakban Homályból homályba) I. 385. (Ennek a kiadványnak a 306–400. oldalán található az 1934-ben megjelent *Ember és szerep*, melyből idézünk.)

tikus úgy érezte, hogy a díj elégtételnek ígérkezik: a nyilvános elismerés majd jobban kiemeli az ismeretlenségből. „… gyenge és hiú voltam; – olvasható életrajzi könyvében – engedtem, hogy Basch meggyőzzön, s azzal a feltétellel, hogy a díjat az utolsó fillérig könyvekre költöm, […] elfogadtam a díjat." A találkozást követően, december 16-án jelenik meg a Nyugatban a *Babits Mihály tanulmányai* című kritikája, melyet – a szerző szerint – „a felületes olvasó akár magasztalásnak is nézhette."[24] 1929. december 7-én a tanácsadó testület ülésén Schöpflin Aladár, Rédey Tivadar és Ambrus Zoltán is díjra ajánlja, ez a javaslat megegyezik Babits szándékával. Január 18-án az olaszországi útjáról hazatérő író a Sas utcai alapítványi házban átveszi a díjat, ezzel a családjának is nagy örömet okoz. „Odahaza a szüleim boldogan fogadtak – írta az *Ember és szerep* című munkájában –, most kezdték elhinni, hogy csakugyan író vagyok." Néhány hónappal később, május 8-án azonban Babitsnak küldött levelében bejelenti: a díj részleteit a továbbiakban nem veszi fel.[25] Azzal indokolja elhatározását, hogy a pénzzel járó elismerést jobb meggyőződése ellenére, családjának anyagi gondjai és fájdalmas gyásza, lánya elvesztése miatt fogadta el, és tartotta meg eddig. De látta, hogy a sajtóban egyetlen nyomtatott betű sem helyeselte kitüntetését, és többen azt éreztették vele, hogy a díjért feladta meggyőződését. Feltehetőleg bántotta a Budapesti Hírlapban olvasható cikk is, mely azzal az egy dologgal érvel díja mellett, hogy „legutóbb a Nyugatban Babits Mihály írói arcképét rajzolta meg."[26] Még Márai Sándor is azzal példálózik, hogy a kritikusok már a jövőjük biztosítása érdekében írnak: „az ember elsüt itt-ott egy-egy mély Babits-tanulmányt, mit lehet tudni, mi lesz jövőre?"[27] Az önérzetében is megbántott, megsebezett író Gellért Oszkárnak azt panaszolja, hogy az írói közvélemény nyomása és a tollforgatók támadása kényszeríti őt a Baumgarten-díjról való lemondásra. „Az írók söprűztek ki, s én nem kívánok közibük visszatérni."[28] A megbecsülés miatti hála és a Babits iránti barátság megőrzése nagyon nehézzé tette számára ezt az elhatározást. Mivel azonban mindenképpen szabadulni akart attól a nyomasztó érzéstől, amit a díj jelentett számomra, ezért most, a bejelentés megtétele után, végre szabadnak érzi magát.

Érzékenyen érinthette őt Hatvany Lajos Gombossy Sándor álnéven közölt *Levél egy Baumgarten-díjashoz* című cikke, mely Németh László

[24] *Homályból homályba*, I. 386.
[25] Németh László – Babits Mihálynak, OSZK Fond III/8854. = BAD II. 151–152.
[26] *Nyolc írót jutalmaztak az idén a Baumgarten-díjjal*, Budapesti Hírlap 1930. január19. = BAD II. 91.
[27] Márai Sándor: *A Baumgarten-mérleg,* A Toll 1930. január 24. = BAD II. 107.
[28] Németh László – Gellért Oszkárnak, Felsőgöd, 1930. június 6. = BAD II. 161–162.

Babitsnak írott sorai előtt néhány nappal jelent meg a Századunk 1930. májusi számában.[29] Hatvany Lajos a most kitüntetett írónak a Gellért Oszkár költészetéről szóló elmélkedésébe[30] kötött bele. Németh László tanulmányának végén azt írja, hogy a kötet szerzője „Azok közé a jó értelemben vett nemzetközi költők közé tartozik, akik a nemzeti irodalomnak is új ojtásai…" A szerző szerint ebből az udvarias megállapításból az olvasható ki, hogy Gellért Oszkár zsidó származású ember, akinek műve és működése mégis nyeresége lehet a nemzeti irodalomnak. Hatvany a nemzet irodalmába beilleszkedett művészek nevében felháborodva tiltakozik a faji és felekezeti megkülönböztetésekkel dolgozó esztétika ellen. Csak a magyar tehetséget, a színtiszta magyar írásművészet létjogosultságát ismeri el. Levelében fölényeskedő, sértő hangon oktatja ki a fiatal díjazottat. Ezt tanácsolja neki: „… a legkülönbözőbb fajtájú magyar talentumok fölött egyforma mértékkel kéne ítélnie. S főleg az olyan kezdő írónak, mint Ön, kedves Németh László, ki mielőtt Baumgartentől *minden alkati távolságon át* elfogadná a buzdításul szolgáló, megérdemelt jutalmat, mindenekelőtt azon kellene igyekeznie, hogy ne csupán a Baumgarten-féle tőkének kamatait, de annak a boldogult zsidó-magyar adakozónak az egyetemes magyarság kultúráját és művészetét közös szeretetben felölelő szellemét vigye bele a magyar irodalomba és a magyar kritikába." Német László az alábbi megjegyzést fűzte a kritikához: „A támadás hozzám volt címezve, aki mint Baumgarten-díjas zsidópénzt vágtam zsebre, s szembeálltam a zsidó érdekekkel, de azonkívül, hogy fordított sárga foltot varrt rám, volt egy rejtettebb célja is, a Nyugatra akarta zúdítani jórészt zsidó előfizetőit. A cikk vége Babitsra rúgott ki; tőle tanultam a zsidógyűlöletet, ő kezdte a forradalom után kitessékelni a zsidókat a magyar irodalomból…".[31] A Baumgarten-pénztől azonban nem volt könnyű megszabadulni. Két nappal a levél megírása után, 1930. május 4-én a Múzeum kávéházban Babits, Török Sophie és Gellért Oszkár[32] megpróbálták lebeszélni tervéről, sikertelenül. Hosszú egyeztetés után, Basch Lóránt véleményét is meghallgatva, végül megállapodtak: a lemondás helyett ajándékozza az évdíj hátralevő részét a segélyalapnak.

Végleges döntéséről hivatalosan csak szeptember 22-i levelében értesíti a kuratóriumot. Elhatározását azzal magyarázza, hogy hároméves kislányának március 11-i elvesztése kiütötte a tollat a kezéből, „írói bénasága" pedig elviselhetetlenné teszi helyzetét, hiszen mint „ismeret-

---

[29] BAD II. 140–150.

[30] Németh László: *Gellért Oszkár: Valami a végtelen sugarakból,* Nyugat 1930. I. 307–311.

[31] *Homályból homályba,* I. 398.

[32] Basch Lóránt – Babits Mihálynak, július 7. OSZK Fond III/235/43. = BAD II. 165.

len író" új művek alkotásával nem tud eleget tenni a közvélemény várakozásának. Tavasztól anyagi gondjai is rendeződtek, június 1-től már nem nyúlt a díj kiutalt részleteihez. Mivel a jövőben már csak „érdemtelen" élvezője lenne a további részleteknek, ezért úgy érzi, a hátralévő esedékes 2300 pengőt kötelessége „adományként visszatéríteni" a segélyalap és a most kialakítandó Baumgarten-könyvtár részére. A lemondás szó csak a Gellért Oszkárnak írt levelében, és Basch Lóránt megoldási javaslatában fordul elő, hivatalosan tehát nem a díjat, hanem annak csak fel nem vett részleteit adja vissza. A kuratórium méltányolja indokait, a tanácsadó testület pedig a november 25-i ülésén Németh László „bejelentését egyhangú elismeréssel tudomásul veszi".[33]

A májustól novemberig húzódó ügyről – az érintett szerint „megbokrosodásomból" – a nyilvánosság nem szerzett tudomást. Babitscsal továbbra is jó viszonyban maradt, ezután is gyakori vendég a Reviczky utcában, valamint az esztergomi hegyi lakban, és aktív tagja a tanár úr vezetésével működő latin olvasó körnek. A Nyugatban 1931-ben is publikál, az új nemzedékről több részből álló tanulmánysorozat írásába kezd, az augusztus 15-i számban pedig Babits Oedipus-fordítását méltatja. Az esztendő második felében kettőjük viszonya meglazult, először Szabó Lőrinc és Halász Gábor értékelése miatt alakult ki köztük véleménykülönbség, majd egy kellemetlen kérés – a költő zavart, félénk mosollyal javasolja, hogy írjon a feleségéről, Török Sophie-ról – elutasítása okozott kényelmetlen perceket. Ennek a feszélyezetté váló hangulatnak a következménye az is, hogy a Nyugatban befejezte irodalomelméleti tanulmányainak, írói portréinak a közlését. Az október 15-i számban megjelent *Zárócikk*ben céloz rá, hogy „Nem tisztán rajtam múlt, hogy néhány érdekes írói sorssal nem foglalkoztam." A korábbi kínos visszautasítást azzal igyekszik tompítani, hogy elárulja: a következő hónapokban még tizenkét írót akart bemutatatni, s ebben a névsorban Török Sophie is szerepelt. (Babits feleségének a nevét azonban csak a Nyugatban említi meg, az *Ember és szerep*ben nem.) A lassú eltávolodás ellenére 1931-ben a szilvesztert még együtt töltik, és Németh László részt

Szilveszter Németh Lászlóéknál 1931-ben
A kurátor, a Baumgarten-díjas írók: Török Sophie (1946), Erdélyi József (1929), Németh László (1930), Illyés Gyula (1931), Farkas Zoltán (1929) felesége, középen a házi-asszony, Németh Ella

[33] Jegyzőkönyv a tanácsadó testület 1930. november 25-i üléséről, OSZK Fond 145/6. = BAD II. 182-183.

vesz a Nyugat 25 éves évfordulója alkalmából 1932. január 10-én rendezett ünnepségen, a Zeneakadémián. A több mint kétéves szoros barátságot követő végleges eltávolodás egyik oka is az alapítvánnyal van összefüggésben. A „csendes szakítás" 1932. március 4-én történt a kurátor új, Attila utcai lakásán. Ezen a délutánon a fiatal költők száz legszebb versét tartalmazó *Uj anthológiá*t állította össze a házigazda Gellért Oszkár, Török Sophie és Németh László társaságában. A szerkesztői munka közben telefonált Basch Lóránt, és felolvasta kurátortársának Németh László hozzá írt levelét, melyben a szerinte mellőzött Kodolányi János részére javasolt segélyt, megemlítve azt is, „hogy a Baumgarten-díjat nem lehet hatalmi eszközként kezelni." Babits kérdőre vonta Németh Lászlót, aki vállalta azt, amit leírt. „Kínos jelent volt." – zárta a beszélgetés ismertetését életrajzi írásában a szerző. Török Sophie naptárfeljegyzései szerint ez volt az utolsó találkozásuk. A Nyugatban is 1932 januárjában publikált utoljára, március végi levelében pedig közli Babitscsal, hogy „Cikket nem küldhetek, mert kiléptem az író céhből s nem valószínű, hogy valaha még folyóiratba dolgozzak."[34] Szeptemberben még betér a Baumgarten könyvtárba…

A szélesebb közvélemény csak hónapokkal később értesült a szakításról. Németh László az elválás után alapítja meg egyszemélyes folyóiratát, a Tanút. A kritikai lap második számának a közzététele után, 1933. február 1-én Babits foglalkozik vele a Nyugat Könyvről könyvre rovatában. Ez az írás már a kettőjük közötti megváltozott viszonyt tükrözi. A folyóirat címe alapján – a szerkesztőnek az alapítványról szóló kritikus és elfogult észrevételeire is gondolva – szigorú szavakkal jellemzi a korábbi barátot. Ezt írta: „… hideg és többnyire terhelő tanú ő; nem is tanú, hanem bíró. Aki ítélkezik, nem szívesen vegyül a vádlottak közé.[…] Mindenkinek kritikusa ő, csak önmagának és elméletének nem, mert azokat mértékül használja."[35] 1934 decemberében jelent meg Kecskeméten a Tanú kiadásában Németh László *Ember és szerep* című 163 oldalas önéletrajzi kötete, melyben részletesen foglalkozik a Baumgarten-díjjal kapcsolatos keserű élményeivel, és megfogalmazza kritikus, a kurátort sem kímélő, gyakran bántó véleményét is. Ez még jobban elmélyíti a köztük lévő ellentéteket. Az állítja, hogy „Jól ismertem a Baumgarten-alapítvány ügyeit, s Basch Lóránton át, ki Osvát halála után tőlem kért tanácsot, elég erélyesen ellensúlyoztam a Babits-kör rokon- és ellen-

[34] Németh László – Babits Mihálynak, 1932. március 31. OSZK Fond III/952/10 = Gál István: *A Babits – Németh László viszony első fejezete*, Tiszatáj 1979. 6.sz.
[35] Babits Mihály: *Tanú – Németh Lászlóról, mint kritikusról*, Nyugat 1933. február 1.

szenveit." A kurátorság nagy hatalmat adott a költő kezébe, „de Babitsék – folytatja Németh László – maguk is segítették ezt a hatalomképződést, mégpedig elég erélyesen; büntettek és jutalmaztak a díjjal, s nem is mindig a botlást és érdemet."[36]

Az alapítvány tekintélyét romboló fenti állításokra – Babits kérésére – Basch Lóránt válaszol a Pesti Naplóban.[37] Az alapítványi ügyvivő rövid közleményében a „közönség félrevezetésére alkalmas" állításokat cáfolja: Németh László a díjnak csak egy részét nem vette fel, továbbá a „mellőzött" írók segélyezéséről sem tudhat mindent, mert az nem nyílvános (pl. nem értesült arról, hogy az általa javasolt Kodolányi János 1931. január 15-én 400 pengő segélyt kapott, ezt Basch a saját számlájáról utalta ki neki. – *TJ*), visszautasítja azt a vádat is, hogy rajta keresztül gyakorolt volna befolyást a közalapítvány ügyeire. Az igazsághoz hozzátartozik az is, hogy Basch – Illyés Gyula szerint – nem szívesen nyilatkozott ebben az ügyben, Németh Lászlóval kialakult jó kapcsolatát nem akarta veszélyeztetni. Az is a naplójegyzetekből ismert, hogy a válaszolni akaró felháborodott Németh Lászlót alig tudta lecsitítani a költő.[38]

A kettőjük közötti viszonyt tovább mérgezte Török Sophie *Önéletrajz, generációs probléma, vagy amit akartok…*[39] című Németh Lászlót támadó cikke is, melyet Illyés Gyula „rossznak és károsnak" tartott. Ez is hozzájárult ahhoz, hogy többé nem beszéltek egymással. Török Sophie következő naptárfeljegyzése szerint még egyszer, 1940. november 30-án este *A vihar* bemutatóján látták egymást: „(Csak Tolnai jött … a páholyba, Németh L. lentről sandán felnézett.)"

Engesztelhetetlen viszonyuk ellenére 1941-ben – Illyés Gyula felkérésére – a Babits Emlékkönyvben, mégis tisztelettel nyújtja kezét a halott felé.

Bár Németh László írói pályája „legcsúnyább botlásának" tartotta a Baumgarten-díj elfogadását, közel két évtizeddel később ismét igent mondott Basch Lóránt kérdésére. Ezúttal azonban a hatalom nem tette lehetővé számára a díj átvételét.

SAJTÓVISSZHANG

A második díjkiosztás után a sajtó szelídebb hangon, a gúnyos megjegyzéseket mellőzve, kevesebb kifogást fogalmaz meg a névsorban szereplő nyolc író személyével és munkásságával kapcsolatban, mint az

[36] *Homályból homályba* I., 433.
[37] *A Baumgarten-alapítvány kurátorának nyilatkozata*, Pesti Napló 1935. február 16. = BAD II. 523–524.
[38] Illyés Gyula: *Naplójegyzetek,* 1986. 72–77. = BAD II. 545–546.
[39] Nyugat, l935. március

előző esztendőben. A kitüntetettekről – Németh László kivételével – csak néhány bíráló és nem sértő szót írnak le. Megállapítják, hogy a legjobban rászorult írók lemaradtak a listáról. Márai őrzi is annak a tucat írónak a nevét (de nem közli!), akiknek előnyt kellett volna élvezni az eddig díjazottakkal szemben. Juhász Gyula és Krúdy Gyula díjával teljesen egyet ért, az ő megjutalmazásukba csak a rosszhiszemű kritika köthet bele. Komlós Aladár úgy érzi, hogy a szép jövedelemmel rendelkező Fülep Lajos és Tóth Aladár kritikus nem szorult rá a díjra, viszont Füst Milán, Nagy Lajos és Szász Zoltán (író, szerkesztő, A Toll munkatársa) megérdemelte volna az anyagi elismerést.[40]

1930. január 18-a után azonban a kuratórium és elsősorban a Babits Mihály elleni kritika nem enyhült, hanem fokozódott, heves üldözéssé, hajszává fokozódott. Schöpflin Aladár szerint „Hetek, hónapok óta mindenfelől, a legellentétesebb helyekről folyik ellene a támadás, amely költői értéke, irodalmi pozíciója, sőt emberi jelleme ellen is tör. A politika szélső jobbjáról és szélső baljáról jönnek ezek a támadások, de koncentrikusan egy cél felé vannak irányítva: Babits Mihály hitelét megingatni, őt a közönség előtt kompromittálni, s őrajta keresztül a Nyugat pozícióját gyengíteni."[41]

A legfőbb kifogás most is az – amit többek között Császár Elemér és Zsolt Béla, valamint Lendvai István az előző díjkiosztás után már állított –, hogy a kurátorok elfogultan döntöttek, s a kitüntetettek egy szűk körből kerültek ki. Márai Sándor szerint a „baráti bratyizás" és az „opportunista válogatás" eredményeként a „baloldali világnézletű" írók kimaradtak a segélyezettek közül, a jobbról támadó Magyar Kultúra viszont azt sérelmezi, hogy a „családi kör jellegű" alapítványtól nemigen kaphat más segítséget, csak az, „aki eljegyezte magát az irodalmi baloldallal vagy a szélsőséges irányokkal." A vádak között szerepel az a bántó, bosszantó megjegyzés is, hogy az évdíj ára a függetlenség, az írói meggyőződés feladása. Egyes kritikusok továbbra is nehezen fogadják el Baumgarten testamentumának negyedik mondatát, mely a két kurátor hatáskörébe utalja a támogatásban részesülő magyar írók kiválasztását. Ezt „diktatórikus ügykezelés"-nek minősítik, s Márai felháborodik azon, hogy a magánvégrendelet e része miatt eddig „Senki sem akadt, aki felelősségre vonta Babits kuratóriumát, aki közüggyé kényszerítette volna azt, ami ma egy asztaltársaság kegyúri joga." [42]

---

[40] Komlós Aladár: *A Baumgarten – díjasok,* Képes Hét Prága 1930. február 12. = BAD II. 124–126.
[41] Schöpflin Aladár: *Hajsza Babits Mihály ellen*, Nyugat 1930. május 1. 763-766. = BAD II. 152–157.
[42] Márai Sándor: *A Baumgarten-mérleg,* A Toll 1930. január 24. = BAD II. 107.

A Nyugat és Babits elleni támadás egyik fontos dokumentuma Dóczy Jenő (Acherontinus) cikke, aki a Magyarságban[43] „dióhéjban" tájékoztatja az újságolvasókat az irodalomban az utóbbi két évtizedben bekövetkezett változásokról. A Nyugat, amely Ady és Ignotus idejében még „forradalmi sajtóorgánum" volt, az előző években vezetőivel együtt sokat vesztett tekintélyéből, lendületéből, a múltból már csak az akadémizmus-ellenességét őrizte meg. Néhány hónapja azonban újabb látványos átalakuláson ment keresztül a folyóirat, „konzervatív, sőt akadémikus lett", 1929-ben "levakarták" cégtáblájáról Ignotus nevét, Kosztolányi pedig „taglóval ment neki Ady Endrének". Babits ismét tényezővé vált: „újra nagy költő, sőt nemzeti költő. Nevét megint Ady mellett kezdik emlegetni, s a kritikusok alig győzték egymást túlszárnyalni magasztalásában." Dóczy azt állítja, hogy ezek hátterében az 1927-ben született Baumgarten Alapítvány van, melynek létrejötte hatással volt a másik oldal álláspontjára is. Berzeviczy Albert, a Kisfaludy Társaság elnöke 1927 februárjában bejelenti, nincs értelme az irodalomban a kettéosztottságnak, az egyesülés módját kell keresni, békére van szükség. Két hónappal később Babits is helyesli és támogatja a megegyezési szándékot, hangsúlyozza azonban, hogy elveiket nem tagadják meg. Ezután Berzeviczy elnök a kurátor felvételét javasolja a társaságba, de ez az „öregek" tiltakozása miatt egy ideig akadályba ütközött. Most, 1930-ban azonban már „baumgarteni alapon" szabad az út a minden időszakhoz alkalmazkodni tudó Babits Mihály előtt a Kisfaludy Társaságba (*ahol csak 1930. október 8-án foglalja el helyét a költő – TJ.*) – zárja cikkét a szerző tíz nappal a második díjkiosztás után.

Babits írói munkásságát is támadják. Irodalmi teljesítményének, művészi színvonalának megkérdőjelezése lehetőséget ad arra, hogy komoly anyagi következményekkel járó kurátori döntéseinek helyességében is kételkedjenek.

Szabó Dezső a *Halálfiai* című regényéről, József Attila pedig *Az Istenek halnak, az Ember él* című kötetéről írt pamfletjében[44] kitér arra, hogy mindkét mű fogadtatását túlzottan jó, hízelgő bírálatok fogadták. A „betű-güműtelep, betű-penészréteg" regényről, „melyet úgyszólva senki sem bírt végigolvasni" „egyhangú sablonos dicséretet zengett" a kritika; a „… bántóan rossz versek kötege"-ről szólva pedig „hetet-havat összecsapadékoltak Babits lelkéről" a lapok. A gúnyiratok szerzőik esztétikai

[43] A „Nyugat" nemzeti koncentrációja. (Adalékok irodalmunk legújabb történetéhez), Magyarság 1930. január 19. = BAD II. 96–99.

[44] Szabó Dezső: Kritikai füzetek I. *Filozopter az irodalomban. – Babits Mihály: Halálfiai.* 1929.; József Attila: *Az Istenek halnak, az Ember él.* A Toll 1930, január 10.

felfogását, ízlését tükrözték, de hátterében ott volt a féltékenység, Babits írói munkásságának lekicsinylése, lebecsülése, az elégedetlenség, és elsősorban az, hogy a Baumgarten Alapítvány kuratóriuma mindkettőjüket mellőzte. Nagy Péter monográfiájában[45] azt állítja, hogy a Filozopter az irodalomban „*megírásába legalább annyira belejátszott a Szabó Dezsőt makacsul nem díjazó* Baumgarten-curée miatti indulat, mint az elvi felháborodás egy, az övétől eltérő esztétika erőteljes megnyilatkozása miatt." József Attila *Tárgyi kritikai tanulmány*át már a megjelenése után úgy értékelte Magyar László Homokóra című színházi és művészeti magazinja, hogy „Attila túllőtt a célon s az ember azt hiheti, hogy haragszik Babitsra, mert nem juttatott számára morzsát a Baumgarten-aranyakból."[46]

Babits kurátori döntéseinek művészi alapját és erkölcsi jogosságát, hitelességét a leglátványosabban Lakatos László vonja kétségbe a költő „védelmében" írott *Látnok és dalnok* című cikkében.[47] A szerző megindult részvéttel szemléli Babitsot, „aki a kurátori székben talán nagyobb áldozata a Baumgarten-ügynek, mint azok az érdemesek, akiket ő döntő szavával a pályadíjtól elütött." Azért tekinthető áldozatnak az irodalmi végrehajtó, mert műfordítóként nem csak verseket adaptál, hanem költőként a „világnézleteket" is adaptálja. Jóhiszemű, de progresszív volt 1915-ben, és jóhiszemű, de konzervatív 1930-ban. Majd így folytatja fejtegetését: „Egy írónak joga van ahhoz, hogy konzervatív legyen. De nincs joga ahhoz, hogy konzervatív *is* legyen. (*Is*.)" Ez a jóhiszeműség abból fakad, hogy a kurátor csak dalnok és nem látnok, azaz nem igazi, tévedhetetlen költő, mint Dante és Ady volt. Az „alapítványi nádorispánnak" arra kellett volna törekedni, hogy díjazottai *Írók, Művészek, Tehetségek, Egyéniségek* legyenek, de sajnos tévedett. A kurátor tévedhet, a költő nem. Ady Endre nem tévedett volna, Babits azonban, fájdalom, gyakran tévedett.

A súlyos vádakra Schöpflin Aladár válaszol a Nyugatban. A rosszindulatú állítások visszautasítása mellett elsősorban a támadók moralitását kifogásolja, akik „a magas égen úszó holdat ugatják", s nem méltók arra, hogy az értelem és a becsület fegyvereivel harcoljanak ellenük.

Babitsot fájdalmasan érinthették a kegyetlen kritikák, a rosszindulatú ítélkezések, az ellenségeskedések. Szabó Dezső írása nem volt meglepő, hiszen több mint egy évtizede szemben állnak egymással. Talán József Attila recenziójára is lehetett számítani, mert Németh László-

[45] Nagy Péter: *Szabó Dezső*, Akadémiai Kiadó, Bp., 1964.,449.
[46] *Reflektor*, Homokóra 1930. február. 5. sz. = BAD II. 128.
[47] Lakatos László: *Látnok és dalnok,* A Toll 1930. január 24. = BAD II. 111-113. (A kérdéssel részletesen foglalkozik Kelevéz, 237-238.

nak a Nyugatban közölt lekezelő véleménye legújabb verseskötetéről mélyen sértette a fiatal költőt.[48] Erre is akart válaszolni, de nem a kritikusról, hanem folyóirat szerkesztőjének kötetéről írt pamfletet.

Babits tisztában van vele, hogy a hírlapi támadások kereszttüze elsősorban az alapítvány miatt zúdul rá. A kíméletlen véleményeket hasonló hangnemben, keményen e szavakkal utasítja vissza a Nyugatban: „Ám jönnek kis sakálok, a jobboldali és baloldali senkik, s akik nem kaphattak Baumgarten-díjat, s minden tehetség irigyei: ők biztosan találnak ugatni okot ezután is."[49] Az újságolvasó közönségnek pedig azt magyarázza, hogy milyen nehéz összeegyeztetni a karitatív és az irodalmi szempontokat, s hogy ez mekkora felelősséget ró rá, és milyen gondokat jelent. Sándor Dezsőnek így nyilatkozik erről: „A legjobb tudásom és lelkiismeretem szerint adtam ki nyolc írónak a díjat. Sajnos, legalább ötször, sőt tízszer annyi, akik ugyancsak igényt tartottak volna, nem kételkedem benne, hogy jogosan. Akik kimaradtak, engem szidnak. Vállalnom kell a szidást is."[50]

A képek lelőhelye: Petőfi Irodalmi Múzeum és a Németh László élete képekben (Gondolat Kiadó, Bp., 1995.) című könyv.

[48] Németh László: *Nincsen anyám, se apám. József Attila versei*, Nyugat 1929. december 1.
[49]Babits Mihály: *A Nyugat és az akadémizmus*, Nyugat 1930. február 1.
[50] Sándor Dezső: *A harcban álló Babits,* Prágai Magyar Hírlap 1930. május 10. = BAD II. 158–159.